

ПРИКЛАДНА КУЛЬТУРОЛОГІЯ І КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ

УДК 7.04(477)“16/17”

Віктор Щербина

РІЗНОМАНІТТЯ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто проблеми формування здорового способу життя в умовах глобальних кліматичних змін сучасності. Автор доходить висновку, що здоровий спосіб життя може бути сформовано шляхом розвитку принципу різноманіття як основи дієти харчування та формування на цій основі ринку продовольства.

Ключові слова: стереотипи культури харчування, здоровий спосіб життя, глобальні кліматичні зміни, принцип різноманіття, ринок продовольства.

Аннотація. В статье рассмотрены проблемы формирования здорового образа жизни в условиях глобальных климатических изменений современности. Автор приходит к выводу, что здоровый образ жизни может быть сформирован путем развития принципа разнообразия

как основы диеты питания и формирования на этой основе рынка продовольствия.

Ключевые слова: стереотипы культуры питания, здоровый образ жизни, глобальные климатические изменения, принципа разнообразия, рынок продовольствия.

Summary. In the article the problems of the formation of the healthy means of life under the conditions for global climatic changes in the present are examined. The author comes to the conclusion that the healthy means of life can be formed by the development of the principle of variety as the bases of the diet of nourishment and formation on this basis of the market for foodstuffs.

Key words: stereotypes of culture nutrition, healthy lifestyles, global climate change, biodiversity, food market.

Геокліматичні зміни останньої чверті ХХ — початку ХХІ ст. актуалізували безліч проблем, які усвідомлюються в різних сферах пізнання. В межах різних наукових дисциплін поширюється розуміння того, що лише на засаді єдиного підходу можуть бути вирішені такі проблеми, як збереження біорізноманітності, екологічна безпека, продовольча безпека, формування здорового способу життя. Засадою економічного розв'язання зазначеної проблематики є розвиток цивілізованих відносин на ринку, орієнтація виробництва на ресурсозберігальні технології (насамперед палива та води), створення робочих місць. Засадою політичного розв'язання є розвиток політичного середовища, заснованого на загальному консенсусі й довірі, забезпечення гарантій загального миру.

Водночас стає дедалі зрозуміліше, що лише економічних і політичних передумов недостатньо: зазначені проблеми неможливо розв'язати без формування нової системи цінностей, нової етики поведінки людини. Так, наприкінці 2008 р. Європейська Група з пи-

тань етики (EGE) зустрілася з Комісаром ЄС з сільського господарства та сільського розвитку Маріан Фішер Бойль для того, щоб передати сформульовані Групою рекомендації з оцінки етичних наслідків сучасного розвитку в аграрних технологіях [3].

Як повідомляє інформаційний центр Європейської комісії, за дорученням президента Європейської комісії Хосе Мануеля Баррозо, в грудні 2008 р. EGE дала оцінку етичних наслідків сучасного розвитку в аграрних технологіях з тим, щоб врахувати всі виклики й шанси сільського господарства в Євросоюзі. Група, зокрема, досліджувала аграрні технології й методи первинного виробництва рослинницької продукції.

Так, в оцінці EGE зазначається необхідність стимулювання розвитку інновацій у сільському господарстві з метою задоволення продовольчих потреб зростлого в усьому світі населення. Також у документі наголошено, що сама лише технологія не зможе запропонувати остаточного вирішення питань, пов'язаних з викликами в сільському господарстві в Євро-

союзи й в усьому світі [4.] Крім того, Група наголосила на необхідності інтегрованої позиції та підходу до аграрних технологій задля того, щоби в етичній оцінці наслідків нової технології враховували також аспекти виробництва, зберігання та розповсюдження.

Така основна мета, як продовольча безпека, безпека продуктів харчування та тривалість використання (сталість) повинні бути прийнятні як головні пріоритети і принципи, на які має рівнятися кожна технологія в сільському господарстві.

Спираючись на ці етичні принципи, EGE дає також рекомендації з багатьох інших питань, зокрема, щодо перевірки загальної аграрної політики, оцінки наслідків впровадження агротехнологій, права на харчування, тривалості використання агротехнологій, безпеки продуктів харчування, біологічного різноманіття в сільському господарстві, захисту ґрунтів і водойм, біопалива, генетично змінених рослин, сільськогосподарських досліджень тощо. Зазначимо, що Європейська Група з питань етики (EGE) є незалежним, мультидисциплінарним органом з 15 експертів, які обрані Єврокомісією для надання оцінки етичних питань.

Зростання чисельності народонаселення Землі, зміни в культурі та способах господарювання, геокліматичні зміни — все це неминуче веде до змін в організації способу життя окремої людини, до змін уявлень про те, що таке здоровий спосіб життя і якими можуть бути його засади. Зростання рівня складності проблем початку XXI ст. неминуче зумовлює необхідність пошуку нових способів їх пізнання, знайти які можливо, на нашу думку, лише на підставі зміни фундаментальних уявлень про людину і формування середовища міжпредметних комунікацій, яке припускало б можливість діалогу між представниками різних дослідницьких практик про людину. Все це й зумовило **актуальність проблематики**, яку ми розглянемо в цій статті.

Метою статті є розгляд різноманітності як принципу формування культури здорового способу життя, як основи об'єднання кількох дискурсивних просторів з тим, щоби осмислити означену вище проблематику на більш ви-

сокому, синтетичному рівні складності. Тому спочатку розглянуто глобальні умови формування здорового способу життя в наш час, на підставі чого в другій половині статті увагу приділяємо проблемі формування нових уявлень про те, що таке здоровий спосіб життя в умовах сучасних суспільств і яка в ньому роль принципу різноманітності.

Основний зміст. Глобальні умови формування здорового способу життя безпосереднім чином виражені в структурі агровиробництва, яке задає сьогодні фактично наявний набір варіантів споживання їжі населенням планети, зміст харчової дієти. У науковій літературі й повідомленнях ЗМІ розгорнулася дискусія про те, що сільське господарство в XXI ст. має базуватися на нових фундаментальних принципах. Зокрема, дослідники зазначають, що нинішня система агровиробництва, створена в 40-х роках минулого століття, містить у собі “структурні вади”, що виражається, зокрема, в її величезних екологічних витратах.

Загальним місцем у дискусіях стає думка, що потрібні нові підходи, які дали б змогу розв'язувати фундаментальні проблеми, такі, як збереження біорізноманіття, проблеми дефіциту енергії й води, поширення процесу урбанізації. Система отримання продовольства, створена в 40-х роках минулого століття, значною мірою досягла своїх історичних, геокліматичних та екологічних меж, вона функціонує, породжуючи проблеми, які спричиняють низку викликів, з якими вона вже не в змозі впоратися без істотних суттєвих трансформацій.

Які головні ознаки цієї системи? Вона враховувала піщані бурі в Америці, крах системи виробництва продовольства в Європі після закінчення Другої світової війни і голод в Азії. Тоді було цілком зрозуміло, що наявна фундаментальна розбіжність між інтересами виробників і потребами споживачів. Суттєвою рисою було також і те, що ця система була орієнтована на середньостатистичного споживача: окремий індивід був у ній виключно статистичною абстрактною одиницею, поведінка якого не має істотного значення для функціонування системи в цілому. Окремий індивід був критично малою величиною у складі

макросоціальної групи, що сама входила до складу суспільства як єдиного комплексу процесів зі своїми динамікою та інерцією руху. За таких умов культурні зразки здорового способу життя виходили з нормативних вимог індустріального суспільства, організованого навколо раціоналізованого процесу виробництва. Однак на цьому питанні ми зупинимося трохи нижче.

У післявоєнний період вчені й політики вважали, що валове зростання виробництва продуктів харчування зумовить зниження вартості їжі й автоматично поліпшить харчування та здоров'я населення. Проте вже в 70-х роках поширилися свідчення того, що здоров'я населення стає не зовсім таким, як передбачалося. Крім того, з'явився цілий блок питань, пов'язаних з екологією і соціокультурними уявленнями про здоровий спосіб життя. Сьогодні, через 30 років, світ стикається з ще складнішою ситуацією. Темпи зростання виробництва продовольства на душу населення знижуються або навіть різко падають, а попереду вимальовуються нові проблеми, пов'язані з вибухоподібним зростанням чисельності населення Землі.

Керівник ФАО Жак Діуф на спеціальній сесії ФАО, яка відбулася в листопаді 2008 р. у Римі, закликав провести у 2009 р. зустріч світових лідерів для вироблення “нового світового сільськогосподарського ладу” [5]. В межах впорядкування такого ладу, на його думку, слід було б знайти можливість створення фонду в розмірі 30 млрд. дол. на рік для остаточного викорінення голоду на планеті. Як зазначив керівник ФАО, всесвітній саміт з аграрних питань необхідний, оскільки через 60 років після створення цієї організації (ФАО) назріла необхідність вироблення нової системи забезпечення продовольчої безпеки населення планети. Фактично, це визнання того, що наявні міжнародні механізми вичерпано і їх потрібно замінити. Тим самим опосередковано визнано також вичерпаною діяльність багатьох міжнародних інститутів і форумів, зокрема, раунду СОР в Досі.

“Члени Міжнародної Торгової Організації протягом п'яти років працювали по новому раунду, відомому як “Доха раунд”, названого

так за назвою столиці Катару. Оскільки їм не вдалося закінчити роботу, вони зіткнулися з тим, що до 30 квітня настає кінцевий термін для досягнення консенсусу з торгової реформи в галузі сільського господарства. Якщо вони не встигнуть, завершення “Доха раунду” може бути відкладено на багато років, якщо не взагалі на невизначений термін. Виклик цей нелегкий. Доха є одним з найбільш амбітних раундів, дотичних різних сфер: від виробництва одягу і тарифів на комп'ютери до рибальства, субсидій та торгівлі послугами. Його учасники представляють 5,5 млрд осіб з 6,5 млрд населення світу, що виробляють 97% з 13 трлн доларів світового експорту. Якщо на переговорах 1945 р. брало участь лише 23 країни, переважно союзники в Другій Світовій війні, то раунд в Досі зібрав 150 учасників. Від гігантського Китаю до крихітної Тонга, чий 120 тис. населення заробляють 20 млн доларів на рік від експорту коралів, маніоки й риби, від надбагатої Норвегії до посушливого Малі. І кожна з країн може заблокувати угоду, що робить досягнення успіху набагато складнішим, ніж будь-коли раніше. Однак і винагорода того варта — особливо з огляду на те, що головною метою раунду в Досі, єдино серед післявоєнних торгових угод, є допомога бідним” [6]. На думку Ж. Діуфа, слід відкоригувати нинішню систему, яка не в змозі забезпечити продовольчу безпеку, порушує ринкові принципи в торгівлі за допомогою субсидування виробників, наявності митних і технічних бар'єрів в торгівлі, неадекватного розподілу ресурсів та офіційної допомоги країнам, що розвиваються.

Натомість пропонується почати пошук засад нового механізму регулювання аграрних і продовольчих питань. Тоді фермерам всіх країн можна буде забезпечити гідні умови існування, а також забезпечити справжню продовольчу безпеку. Для перебудови аграрного сектора країн, що розвиваються, та забезпечення підвищення продуктивності необхідно знайти кошти в розмірі 30 млрд доларів на рік. На думку керівника ФАО, така сума не може вважатися нерозумною, тим більше, що вона потрібна для порятунку від голоду. Діуф нагадав, що, коли вибухнула фінансова криза,

знадобилося всього кілька тижнів, щоб зібрати кошти у 100 разів більше. Таким чином, це невелика сума, якщо порівнювати її з деякими витратами провідних західних країн у 2007 році. У 2007 р. військові витрати членів ОЕСР, наприклад, досягли 1,340 трлн доларів, а витрати на підтримку своїх аграріїв — 365 млрд доларів. Це 1 млрд доларів на день.

На думку Діуфа, на саміт можна було б домовитися про створення “інтервенційного фонду за надзвичайних обставин”. Такий фонд допомагав би нарощувати виробництво продовольства в країнах, які значно залежать від імпорту продовольства. Егоїстичний підхід до торгівлі продовольством і використання продовольчих ресурсів неприпустимий. Приклади — голодні бунти в світі, використання для одержання етанолу дефіцитного зерна, зростання кількості голодуючих. Новий світовий сільськогосподарський порядок створювати необхідно. Для початку можна було б спробувати об’єднати зусилля з розвитку аграрного сектору й торгівлі продовольством. На сьогодні цим займаються дві різні організації — ФАО і СОТ. СОТ обстоює інтереси тих, у кого є чим торгувати. Її не обходить те, що переважній кількості світових держав просто немає чого запропонувати для торгівлі: багатьом навіть продовольство доводиться завозити. Тому СОТ не в змозі знайти справедливе рішення у справі торгівлі продовольством, тому “Раунд Дохи”, остаточні дати якого не раз переносилися, ніяк не вдається довести до кінця.

Тим часом ціни на продукти харчування у світі найближчим часом зростуть в півтора рази, а їх виробництво може скоротитися на чверть до 2050 р. через зміну клімату, зменшення площі родючих земель, зневоднення та забруднення. Про це говориться в доповіді Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) [7]. Зокрема, ЮНЕП прогнозує зростання цін на продукти на 30–50% у найближчих десятиліттях при зростанні населення до 9 млрд з нинішніх 7 млрд. “Потрібно змінювати не тільки способи виробництва продуктів харчування, а й методи їх розподілу, продажу та споживання, — сказав виконавчий директор ЮНЕП Яким Штайнер. — Необхідно підвищити врожайність, співпрацюючи з приро-

дою, а не борючись з нею” [8]. Зараз більше половини всіх продуктів по всьому світу втрачається, викидається або псується, — зазначив він, виступаючи на прес-конференції в Кенії під час наради ООН з проблем навколишнього середовища. ЮНЕП пропонує регулювати ціни на сировину і збільшувати запаси зернових для боротьби з перепадами цін, а також створити недоторканий запас для регіонів, в яких ризик голоду найвищий.

Більше третини світового урожаю зернових витрачають на корм худобі, і ця частка може вирости до 50% до 2050 р, — йдеться в доповіді. Як екологічно чисту альтернативу ЮНЕП пропонує використовувати перероблені харчові відходи. “Перед нашою планетою стоїть дуже серйозна проблема, — сказав Штайнер. — Її не вирішити методами ХХ ст., такими як використання добрив і пестицидів” [9].

2008 р. кількість голодуючих становила не менш 963 млн чоловік і за один рік збільшилася на 40 млн. Головною причиною є зростання цін на продовольство. Нинішня фінансова криза може посилити цю тенденцію. Такі висновки спеціальної доповіді ФАО щодо стану в галузі продовольчої безпеки в світі в 2008 р.

Як зазначає заступник генерального директора ФАО Хафез Ганем [10], для мільйонів жителів країн, що розвиваються, залишається недосяжною мрією можливість отримувати щодня хоча б мінімальну кількість їжі, що допомогло б вести активний і здоровий спосіб життя. Суворою реальністю для населення багатьох країн залишається відсутність землі, неможливість отримання кредиту та роботи за умов високих цін на продовольство.

За таких обставин актуалізуються вже не тільки організаційні, а й соціально-етичні аспекти виробництва продуктів харчування, йдеться про необхідність зміни фундаментальних принципів продовольчої політики з огляду на наростання геокліматичних змін.

Проблема зміни клімату на планеті завжди привертає підвищену увагу, фіксується дедалі більше незвичайних і непояснених фактів, які потребують свого осмислення та інтерпретації. Значного резонансу на початку нинішнього року набула стаття в авторитетному

американському виданні — журналі “Саєнс”, де викладено результати проведеного американськими вченими аналізу щодо впливу клімату на господарську діяльність в XXI ст.

Автори дослідження — Давид Баттісті з Університету Вашингтона (керівник проекту) та Розамонд Нейлор зі Стенфордського університету в Каліфорнії [11].

Висновки, прямо скажемо, невтішні. Рекордні (тобто екстремальні) температури можуть стати в Європі нормою, очікується нестача продовольства, а в тропіках сільське господарство взагалі може виявитися неможливим — до того ж протягом нинішнього століття. Багато дослідників переконані, що з імовірністю 90% можна стверджувати, що до кінця сторіччя найнижчі температури в тропіках під час сезону досягання будуть вищими, ніж максимальні температурні піки, зафіксовані між 1900 і 2006 роками. У більш помірних районах планети, зокрема, в Європі, до 2100 р. колишні екстремальні температури можуть стати нормою.

Учені поєднали результати моделювання, виконані міждержавною комісією зі зміни клімату, з фактичними даними щодо впливу спекотних періодів останніх років на сільське господарство. Висновок — нестача продовольства в перспективі може стати нормою. Половина людства може віч-на-віч опинитися перед проблемою нестачі продуктів харчування. Урожай основних продовольчих культур, таких як рис і кукурудза, може скоротитися на 20–40% внаслідок зростання температур у тропіках. Підвищення температури збільшить ризик посух в інших регіонах, і це також призведе до падіння сільськогосподарського виробництва. Найгірша продовольча ситуація буде складатися в найбільш густонаселеному районі тропічного поясу, де вже зараз наявні негаразди з продовольством через зростання чисельності населення.

Вплив зростання температур на сільськогосподарське виробництво в реальності буде ще потужнішим, зазначається в дослідженні, оскільки треба враховувати і брак води, який обов'язково проявиться через потепління. Ось чому треба готуватися до наслідків зміни клімату всерйоз і надовго. Раніше проблеми ви-

никали конкретного року, і можна було щось завжди терміново зробити. Наприклад, можна було знайти продовольство в іншому місці. У перспективі такого не буде, а для створення сортів культур, стійких до високих температур, будуть потрібні десятиліття. Тому розвиток принципу біорізноманіття, перехід до більш широкого асортименту культивованих рослин, що вживаються в їжу, може стати істотним чинником у формуванні нової системи агровиробництва, яка змогла б вирішити проблему продовольчої безпеки в регіонах, що найбільше постраждають від геокліматичних змін.

Біологічне різноманіття — варіабельність живих організмів з усіх джерел, зокрема, наземних, морських та інших водних екосистем і екологічних комплексів, частиною яких вони є. Біологічне різноманіття охоплює різноманітність у рамках виду, між видами і різноманіття екосистем. Оскільки до 2050 р. населення Землі може досягти 9 млрд людей, політики й учені повинні вирішити фундаментальне завдання: як забезпечити функціонування продовольчої системи з одночасним збереженням біологічного різноманіття й без знищення планети. У літературі та ЗМІ можна зустріти висловлювання фахівців з продовольства, які підтримують заклик одержувати врожаї на меншій кількості землі й виробити нову культуру споживання їжі. Один з активістів нового підходу до культури споживання їжі, англієць Раймонд Бланк, обурений тим, що донедавна 30% продовольства не з'являлося на полицях магазинів тільки через зовнішній вигляд [12]: або не той колір, або не зовсім правильна форма. Переважно, це стосується овочів і фруктів. Тільки наприкінці 2008 р. в ЄС скасували деякі обмеження з цього приводу, і фрукти “неправильної” форми дозволили виставляти на продаж.

Тим часом продовольства для забезпечення сьогоденної структури харчування не вистачає, й у цьому столітті доведеться виробити нову дієту харчування, більш стійку і в певному сенсі економнішу, щоб можна було прогодувати більше людей з використанням меншої кількості культивованих земель. Ресурси для цього є — відомі 10 тис. рослин, при-

датних для споживання, в той час, як основу дієти харчування сучасного людства становлять лише кілька десятків з них. Розширення асортименту культивованих харчових рослин, по-перше, зменшить біологічний тиск на екологічну систему планети та, по-друге, зробить основу харчування людства більш стійкою — оскільки різні рослини мають різну стійкість щодо кліматичних чинників. Своєю чергою, структура агровиробництва в наш час визначається структурами ринків, динаміка яких залежить від масового попиту на звичні продукти харчування. Не змінивши взірці масового харчування, неможливо створити масовий попит, який урізноманітнить культури, що вирощуються в агросекторі. Отже, для вирішення подібних завдань необхідно виробити нове бачення культури здорового споживання та соціальної ситуації, яка багато в чому зумовлює сьгоднішні проблеми.

Панівні уявлення про те, що таке здоровий спосіб життя, якою повинна бути відповідна дієта, є засадничими у структурі агрогосподарювання, базовими умовами для розвитку сфери сільського господарства в умовах геокліматичних змін сучасності. На нашу думку, нова дієта харчування потребує відходу від принципу раціональної одноманітності, що сформувався та став домінувати в умовах формування культури доби Модерну. Нова культура харчування має бути заснованою на принципі різноманітності, передовсім через те, що людські спільноти перестають бути гомогенними утвореннями, в яких індивіди мають стандартні, визначені їх соціально-груповою визначеністю, риси.

Інакше кажучи, новітні умови буття людства потребують відходу від культури харчування, виробленої в умовах індустріального ладу, який передбачає досить жорстку стандартизацію моделей харчування і уявлень про здоровий спосіб життя. Стандарти масовізованих культурних взірців праці й війни задавали норми вимог до окремого індивіда суспільством і формували систему культурних уявлень про саму необхідність здорового способу життя назагал, так і про конкретні параметри, яким повинен був відповідати окремий індивід.

Наш час характеризується стрімкою індивідуалізацією — відбувається перетворення людської ідентичності з такої, що є визначеною сталим соціоприродним середовищем, на таку, що має постійно знаходитися у постійно мінливих динамічних умовах комунікативного середовища.

Індивідуальний спосіб культурного буття, який був “надаваний” індивіду, перетворився на такий, що його треба “знайти”, за умови покладання на окремих людей відповідальності за наслідки та побічні ефекти їх дій на підставі таких ідентичностей. Люди в сучасних суспільствах більше не народжуються із своєю індивідуальністю: вони змушені весь час ставати “кимось”, конструювати свою ідентичність, виробляти своє місце в швидко змінюваному середовищі, де домінує різноманітність, а стандартизовані моделі життя є скоріше винятком, ніж нормою поведінки окремого індивіда.

Сучасність замінює гетерономне визначення соціального становища індивіда його обов’язковим самовизначенням. Товариства раннього Модерну “висмикували” індивіда із спільноти, щоб знову його “включати” в них — соціальні стани як місця успадкованої ідентичності були замінені класами, членство в яких було метою, яку досягали або підтримували власними зусиллями.

“Бути не гіршим за інших”, орієнтуватися на культурні типові зразки, дотримання культурної норми — все це було засобом компенсації своєї індивідуальної слабкості шляхом утворення щільних соціальних груп. Індивід жив в умовах наявності стійких ніш існування, які він міг займати, забезпечуючи собі стабільність.

Товариства розвиненого, або “високого модерну” не пропонують індивіду таких ніш, стабільність у них постійно руйнується. Нормою в таких суспільствах є те, що індивід живе в умовах постійної невизначеності, відсутності перспективи відновлення власної ідентичності. Індивідуальна свобода вибору стає тут не досягненням, а долею, можливість уникнути індивідуалізації не передбачена.

Як точно і гостро висловився автор теорії “суспільства ризику” Ульріх Бек, “те, як живе

людина, стає біографічним вирішенням системних суперечностей” [2, 67]. Ризики і протиріччя і дедалі генеруються суспільствами, які не пропонують засобів для їх вирішення: індивідуалізовані лише обов’язки й необхідність виконувати їх.

Така соціальна ситуація позначається на уявленнях про здоровий спосіб життя. Як стверджує інший відомий британський соціолог Зігмунт Бауман, сучасне суспільство “використовує переважно споживчі, а не продуктивні здібності своїх членів” [1, 84]. У “суспільстві споживання” доміантною соціальною роллю, яка інституційно накладається індивіду, є роль споживача. Життя, організоване навколо ролі виробника, має тенденцію бути нормативно регульованим, у ній є певний мінімум потреб і властивостей тіла, необхідний індивіду для того, щоб брати участь у процесі спільного суспільного виробництва.

Життя, організоване навколо споживання, має обходитися без норм, воно змушене дати раду спокусам, мінливим бажанням, які повсякчас виникають, а не зовнішнім нормативним вимогам. Жодні “компетентні всі” не є точкою відліку для власного успішного життя будь-якого індивіда з сучасних суспільств. За такої ситуації, оскільки немає норм, що трансформують певні бажання в певні потреби, що робить незаконними інші бажання як “помилкові потреби”, немає орієнтиру, за яким можна було б визначити стандарт відповідності індивіда, оцінити ту чи ту форму його активності. Тому головним питанням здорового способу життя стає не відповідність сталій визначеній нормі (нотетичному образу “здорової” людини — тобто здатної виконувати нормативи спортивних розрядів, ГПО, військові нормативи тощо), а новий вимір — адекватність, стан “цілковитої готовності” або володіння здатністю використовувати можливості, що виникають, розвивати нові бажання для оцінки нових, раніше невідомих й несподіваних спокус “отримають” більше, ніж раніше. Вимога пластичності тілесних кондицій індивіда стає головною, а не допоміжною функцією. Раніше пластичність фізичних властивостей людини розглядалася лише як засіб досягнення стандартних властивостей, відкидання да-

ної від природи індивідуальної відмінності.

Якщо суспільство виробників як стандарт, якому повинні відповідати його члени, задає здоров’я як сукупність стандартних фізичних властивостей “пересічного індивіда”, суспільство споживачів задає ідеал фізичної підготовленості конкретної людини, що перебуває в конкретних, персонально їй притаманних, життєвих умовах. Відповідними стають нормативно-ціннісні засади ставлення людини до створення власних фізичних кондицій — відхід від масової фізичної культури до індивідуалізованих практик фітнесу та перехід до індивідуалізованих дієт харчування. Результатом такого переходу має бути нова культура здорового способу життя, заснована на принципі різноманіття.

Ці два терміни — “здоров’я” і “фізична підготовленість” — за культурною інерцією часто використовують як синоніми, оскільки вони пов’язані з доглядом за тілом, зі станом, якого людина бажає досягти для свого тіла, і режимом, якого власник тіла повинен дотримуватися для задоволення цього бажання.

Однак розглядати ці два терміни як синоніми в сучасних умовах було б помилкою — і не просто через добре відомий факт, що не всі режими підтримки фізичної форми є задовільним для здоров’я і те, що допомагає залишатися здоровим, не обов’язково зробить людину фізично підготовленою. Здоров’я і фізична підготовленість належать до різних дискурсів і апелюють до систем інтересів, які дедалі більше розрізняються, до різних способів життя.

Здоров’я, як і всі інші нормативні поняття, окреслює межу між аномальним і ненормальним. Здоров’я може бути більш-менш точно описано і точно оцінено в приписах медицини як соціального інституту. Воно відповідає тілесним і психічним вимогам, необхідним для виконання певної соціальної ролі в стабільних умовах конкретного суспільства як стійкої системи.

Стан фізичної підготовленості, навпаки, не є стійким, оскільки фізична підготовленість стосується готовності приймати неординарне, нове, що не належить до стандарту. На відміну від здоров’я, фізична підготовле-

ність — процес, який не має природного підсумку, оскільки орієнтований на наявність у потоці постійних змін, на вміння отримувати задоволення з нових ситуацій.

Спосіб життя, орієнтований на досягнення фізичної підготовленості, таким чином, передбачає відсутність будь-якої встановленої нормативної моделі харчування. Більше того, дієту повинен встановлювати для себе індивід, орієнтований на мінливу, завжди різну конкретну життєву ситуацію.

З цього погляду суспільні умови повинні надавати якнайширший вибір можливостей формувати персональну дієту, тому різноманітність харчової основи є корінною властивістю середовища існування людини — середовища, з елементів якого кожен окремих індивід змушений конструювати свій власний, індивідуальний здоровий спосіб життя внаслідок розглянутої вище специфіки, притаманної суспільствам високого модерну.

Висновки. Різноманітність є, отже, тим принципом, навколо якого може організовуватися здоровий спосіб життя в умовах сучасних суспільств. На місце типологізованих дієт приходять індивідуальні навички формування здорового харчування, що потребує виникнення відповідної культурної основи. Нова дієта харчування передбачає вироблення в кожній людини здатності формувати той набір продуктів, який є для неї персонально необхідним в кожний момент життя. Подібно до того, як ми сьогодні самостійно формуємо своє інформаційне “меню”, ми будемо усвідомлено

формувати й меню харчування, орієнтоване на персоніфікований профіль своїх потреб, а не керуватися вибором з досить обмежених (ще й насильницьки накинута рекламою) стандартних наборів продуктів. Перехід до цього стану споживання потребує суттєвих змін і в культурі харчування індивіда, і в організації соціокультурного середовища, в якому він живе і де формуються його потреби. Виробництво, переробка та торгівля продуктами харчування стають дедалі більше орієнтованими не на групу, а на індивіда. Найважливішого значення в цьому випадку набуватиме система уявлень про правильне харчування, що склалася в населення і слугує підставою для ринку, що формує попит на вирощування культур в сільському господарстві. На місце домінуючого в сільськогосподарському виробництві набору культур, які витісняють інші культури, порушуючи екологічну рівновагу, повинен бути поставлений принцип біологічного різноманіття — тоді набір варіацій дієт населення зросте і формування здорового способу життя в умовах сучасності доби ХХІ ст. отримає адекватні передумови.

Подальші дослідження розглянутої проблематики припускають дослідження культур харчування різних народів у зв'язку з формами їх соціальної організації. Використовуючи цей своєрідний “генетичний код” вироблених людством форм життя, ми зможемо сформувати корпус знання, необхідний для розвитку індивідуалізованих дієт харчування нового типу.

Література:

1. Бауман З. Текучая современность / З. Бауман; [пер. с англ. под ред. Ю. В. Асочакова]. — СПб: Питер, 2008.
2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек. — М., 2000.
3. http://www.customs.com.ua/php/archiv_news/arch_by_date.php?day=22&month=01&year=2009.
4. http://www.polly.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=396&Itemid=65.
5. <http://www.fao.org/news/story/ru/item/8645/icode>.
6. http://dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=6728.
7. <http://www.un.org/russian/ga/unep>.
8. <http://www.un.org/russian/ga/unep>.
9. <http://www.un.org/russian/ga/unep>.
10. <http://www.fao.org/news/story/ru/item/7603/icode>.
11. <http://ecoportal.ru/news.php?id=34687>.
12. http://www.polly.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=356&Itemid=65.